

עמוס ז' 10-17: החובה לדבר מול ניסיון ההשתקה

בלהה גפני רייכמן

נביא חדש בא לארץ...

עמוס ז' עוסק במפגש דרמטי בין אמציה כהן בית אל לבין עמוס הנביא מיהודה שניבא בממלכת הצפון. כהקדמה למפגש שולח אמציה לירבעם השני מלך ישראל מסר ולפיו עמוס קשר עליו, ובעימות עצמו מבקש אמציה לגרש את עמוס אל ארצו – ליהודה. הסיפור על העימות בין אמציה כהן בית אל לבין עמוס הנביא, הוא בעקבות "מראה האנך". מה אמר עמוס שכל כך איים על כהן בית אל?

מראה האנך ז' 7 – 8 מי ידע לפתור את החידה? מהנדס או ...

עמוס רואה מראה של ה' הניצב על חומה ובידו אנך. החומה משוכללת ונבנתה בעזרת אנך - קו משקולת של בנאים המשמש לקביעת הזווית הישרה בין קיר החומה לבין הקרקע. מה משמעות המראה? אפילו עמוס אינו מסוגל לרדת לפשרו, ורק ה' יכול לפרש עבורו את המראה. בעקבות הפירוש האלוהי מפענח עמוס את החידה ומשמיע נבואת פורענות לממסד הדתי ולממסד הפוליטי בממלכת ישראל: ה' לא יכול עוד להתעלם מחטאי העם ולסלוח להם; הוא ימדוד עתה את "יושרם" של ישראל בעזרת אנך, והוא (הבנאי) יפגע במקור של תחושת הביטחון והיהירות של ישראל (חוזקה של החומה). מרכזי הפולחן יהרסו ושושלת המלוכה תיקטע על ידי מעשה הרג.

חופש ביטוי או סתימת פיות – מדוע אמציה רואה עצמו כ"שומר הסף"?

אמציה, כהן בית אל, היה פקיד מלכותי בכיר והוא ראה בדברי עמוס איום על יציבות שלטונו של המלך ירבעם בן יואש. נאמנותו נתונה למלך המשלם ככל הנראה את משכורתו, והוא שלח שליח לדווח לירבעם השני על דברי עמוס וישלח אמציה כהן בית אל אל-ירבעם מלך-ישראל לאמר קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל לא-תוכל הארץ להכיל את-כל-דבריו. (ז' 10). להבדיל מדברי עמוס שניבא על בית ירבעם אמציה מדווח כי המלך עצמו אוזכר בנבואת הפורענות: בקרב ימות ירבעם (ז' 11). אפשר להסביר שהכהן מודיע למלך את מה שהשתמע לדעתו מדברי עמוס; ויש אומרים שסילף בכוונה את דברי עמוס והוציא עליו לשון הרע (מסכת פסחים פרק ח' דף פ"ז, ב').

יתכן גם שאינטרס אישי דירבן את אמציה לפעול. אמציה פקיד המלך היה כהן בבית אל במקדש מלך והתפרנס מהחזקת המקדש וגם מעבודת הפולחן בו. תוכן הנבואה שהשמיע

עמוס, יכול להיתפס על ידי העם כביקורת עקיפה גם על עצם תפקודו. נוסף לכך, הנבואה על מרכזי הפולחן מצטרפת לנבואות הקשות על בית אל שהשמיע עמוס לפני כן (ג' 14, ה' 5). אמציה יכול לראות עצמו חשוף לפגיעה במעמדו, בכבודו ובהכנסותיו. הלא מקדש בית אל נהנה מפריחה כלכלית בזכות שפע הקרבנות שהוקרבו בו. לאור האמור אפשר להניח, שהנאמנות למלך ולמקדש, תוך מודעות לתועלת האישית, הניעו את אמציה לדווח למלך בתקווה שיפעל להשתקת עמוס.

[בסיפור לא מובאת תגובת ירבעם. כיצד ניתן להסביר זאת?](#)

אילו הייתי ירבעם...

ירבעם לא מתרגש ולא פועל למשמע הדיווח של אמציה. הדבר יכול להעיד על מדיניות של סובלנות כלפי הנביאים, בבחינת - "כל אדם זכאי לחירות הדעה והביטוי..."¹. עצם העובדה שבהמשך אמציה אינו מעמיד את עמוס לדין ואינו פוגע בו פיזית יכולה לתמוך בהשערה זו. ואם כך, התמזל מזלו של עמוס, למשל בהשוואה למיכיהו שנאסר במצוות אחאב מל"א כ"ב 26-27 ובהשוואה לירמיה בתקופה מאוחרת יותר.

ר' יוחנן מסביר את הימנעות ירבעם מתגובה, בכך שכיבד את עמוס כנביא המשמיע את דבר ה' ואינו בודה דברים מליבו:

אמר ר' יוחנן מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להימנות עם מלכי יהודה [ראו הושע א' 1] מפני שלא קיבל לשון הרע על עמוס.. אמר חס ושלום אמר אותו צדיק כך; ואם אמר- מה אעשה לו?! שכינה אמרה לו!" (פסחים פרק ח', דף פ"ז, ב)

"יצא צדיק" המלך...

ואולי אמציה היה קצר סבלנות, לא המתין לתגובת המלך והחליט לפעול. אפשרות אחרת שקיבל גיבוי מהמלך. על כל פנים, הכתובים כלשונם מספרים על אמציה, המתעמת מול עמוס, ולא על ירבעם.

[עמוס - אישיות בלתי רצויה \(Persona non grata\)². מדוע מבקש אמציה לגרש את עמוס?](#)

¹ מתוך הכרזת האו"ם לכל באי עולם בדבר זכויות האדם הכרזה התקבלה על ידי העצרת הכללית של האו"ם בדצמבר 1948. נוסח ההכרזה אושר על ידי ממשלת ישראל.

² אישיות בלתי רצויה היא הגדרה לדיפלומט שרשויות המדינה שהוא משמש בה כנציג מדינה אחרת אינן מעוניינות בהמשך שהותו. עקב חסינותו הדיפלומטית אין אפשרות לעצרו אלא לגרשו על ידי ההכרזה שהוא אישיות בלתי רצויה. בדרך כלל הסיבות הן חשש לריגול, או התערבות בענייניה הפנימיים של המדינה המארחת או עבירה פלילית.

אמציה משמיע באזני עמוס צו גירוש לארץ מוצאו יהודה. אפשר לנסות להבין את הצו אם מדובר בשלהי מלכות ירבעם. לפי תדמור, הממלכה איבדה שטחים בעבר הירדן המזרחי - דבר המעיד על היחלשות צבאית. לפן הצבאי מדיני מצטרף הפן החברתי כלכלי. הפערים בחברה מעמיקים, והעם עלול להסיק שהמפלט ממצוקה ועוני טמון בהפיכה. אפשר שאמציה תופס את עמוס כמי שפוגע בחוסנה של הממלכה וגורם לתסיסה פנימית. אמציה וודאי ידע על מעורבות נביאים בהפיכות בממלכת הצפון, ובמיוחד על יהוא. יהוא היה ראש השושלת של "בית ירבעם" שנמשח למלך ביוזמת אלישע הנביא על ידי אחד מבני הנביאים (מל"ב ט' 1-10). אם כך, אפשר שאמציה מזהה את עמוס כשייך ל"נבואה הציבורית הלוחמת", כלשונו של אופנהיימר. נביא שכזה מעורב בתחום הפוליטי ומנסה לעצבו. זהו הנביא המוגדר במחקר כ"נביא עממי".

ראוי לשים לב לכינוים ולהיעדרם - אמציה המוצג ככֹהֵן בְּיַת-אֵל שולח שליח אל ירבעם המוגדר כמֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל ואילו עמוס נזכר בפי אמציה ללא הגדרת תפקיד עֲמוֹס (ז' 10-11). אפשר לשער שאמציה ביקש לבטא בכך את זלזולו בעמוס או שחשב שבדרך זו ישכנע את המלך להעניש את האיש המתסיס בזדון ליבו את הבאים למקדש בית אל. אולם כשפונה אמציה ישירות אל עמוס הוא בכל זאת זוכה לכינוי. אמציה מכנה את עמוס חֲזָה. זהו כינוי שאפשר להבינו כמילה נרדפת לנביא (ויש מפרשים שהיה בכינוי זה ביטוי לזלזול), ואת פעולתו כהינבאות (תְּנַבָּא). ייתכן שאמציה מכיר בכוחם המאגי של דברי עמוס ומבקש להרחיקו, אך אין הוא פוגע בו פיזית.

וייס מציין שפניית אמציה לעמוס טבועה בדפוס של שלושה וארבעה. המשפט הרביעי בניגוד לקודמיו מנוסח בלשון "לא תעשה":

חֲזָה לְךָ בְּרַח-לְךָ אֶל-אֶרֶץ יְהוּדָה
וְאָכַל-שָׂם לָחֶם
וְשָׂם תְּנַבָּא.

החריגות של המשפט הרביעי וּבֵיַת-אֵל לֹא-תוֹסִיף עוֹד לְהִנַּבָּא (ז', 13) מדגישה שענינו העיקרי של אמציה היה לאסור על עמוס להשמיע את נבואותיו בבית אל. לאיסור זה אף נלווה נימוק: כִּי מִקְדָּשׁ-מֶלֶךְ הוּא וּבֵיַת מִמְלָכָה הוּא.

[מה תוכנו של צו הגירוש? מה אומר אמציה לעמוס?](#)

נילי סמט מסבירה את דברי אמציה כך:

אם נבדוק את המושגים העומדים ביסוד טענותיו של אמציה, נראה כי הם לקוחים מן התחום הפוליטי: הנימוקים שהוא מביא כנגד התנבאותו של עמוס בבית אל קשורים לניגוד שבין ממלכת יהודה, מוצאו של ירבעם, לבין ממלכת ישראל, המכונה כאן 'מקדש

מלך' ו'בית ממלכה'. בהיותו בן ממלכת יהודה, אל לו לעמוס להתנבא בישראל. המוטיבציות שהוא מייחס לעמוס קשורות אף הן לתחום הפוליטי: 'קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל'. נבואתו של עמוס מכוונת, לפי תפיסתו של אמציה, אך ורק לתועלת פוליטית; תועלת כזו עשויה בהחלט להיות קונספירציה כנגד המלך שהנביא שותף לה או יוזם אותה

...

אמציה מעקר, אפוא, את נבואתו של עמוס מכל הקשר של התגלות אלוהית, והיא נתפשת על ידיו במונחים פוליטיים ציניים. בתפישתו הצרה, מצטרפים שני מאפיינים של עמוס לכלל הרשעה בניסיון להמרדה: האחד - עמוס הוא זר בממלכה, בן ממלכת יהודה, ולכן מייצג בוודאי אינטרסים פוליטיים יהודאיים או זרים; האחר - בפיו של עמוס נבואות תוכחה וחורבן. מה עשוי להיות המניע לנבואות אלה אם לא מזימת מרד? מדבריו של אמציה עולה הרושם, כי אין כאן אינטרפרטציה חד פעמית של נבואת עמוס, אלא הבנה עקרונית של מושג הנבואה. נדמה, כי מושג זה בכלל מתפרש אצלו במונחים מגויסים, אינטרסנטיים, ולכן הוא מכיר רק הסבר אחד לפעולותיו של עמוס: 'קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל, לא תוכל הארץ להכיל את כל דבריו'.³

אמציה החליט לפעול על רקע השמעת נבואת הפורענות דווקא בבית אל שהיה לה מעמד מיוחד בהיותה מרכז ממלכתי ופולחני של המלך. אם לא תגיע תגובה ממלכתית לדברי עמוס והמשך פעילותו, עלול הדבר לאותת לעם שהגיעה העת לצאת נגד המלך ונציגו. על כן אמציה כהן בית אל אינו מסוגל לעבור בשתיקה על נבואת עמוס והוא מחליט לפעול להפסקת פעילותו.

איך ייתכן שעמוס עונה "לא נביא אנוכי"? וודאי שהוא נביא!

האמנם אין עמוס נביא? כיצד עולים דברים אלו בקנה אחד עם הפסוק הבא, שבו אומר עמוס וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' לֵךְ הַנְּבֵא אֶל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל? כיצד יכול אדם להנבא, ובה בשעה לא להיות נביא? את ההבחנה בין נביא לבין מי שה' שלחו להנבא יש להבין גם כהבחנה בין מי שאוחז במקצוע הנבואה ומכהן כנביא "רשמי", לבין מי שהנבואה מוטלת עליו כשליחות מפתיעה, אף על פי שמעולם לא ראה עצמו נביא ולא הכשיר עצמו לקבל נבואה, אלא היה בוקר ובולס שקמים.

נראה כי אמציה רואה את עמוס כמי שמנבא לצורך מחיתו ולכן הוא ממליץ לעמוס ללכת ליהודה שם ישמחו לשמוע את נבואות הפורענות על ממלכת הצפון ושם גם יקבל שכר על

³ ראו נילי סמט, "בין 'ואכול שם לחם' לבין 'לא תאכל לחם', מוטיב אכילת הלחם בשני סיפורי נביאים וזיקתו אל תפישת הנבואה המקראית" באתר דעת <http://www.daat.ac.il/daat/tanach/rishonim/beyn-2.htm>

נבואותיו (וְאָכַל-שֶׁם לֶחֶם). מצודת דוד מפרש: 'ואכל שם לחם - שם יפרנסו אותך'. אצל אמציה, מקצוע הנבואה הוא מקצוע ששכר בצדו. כאן מתווסף עוד נדבך לתפיסה האינטרסנטית של אמציה את הנבואה. שכן אם הנבואה היא אמצעי פרנסה, הרי שיש לנביא אינטרס מובהק להתאים את תוכן נבואתו לנטיות לבו של המפרנס, ולייצר נבואות "מטעם"; וגם למפרנס - בדרך כלל המלך - יש אינטרס להחזיק תחת חסותו נביאים אשר תוכן דבריהם מניח את דעתו.

נביאים שקדמו לעמוס קיבלו מתנות מדורשיהם. הלחם הוא רכיב חוזר בהיותו מזון בסיסי כך שמואל, שמ"א ט' 7 וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִעְרוֹ וְהִנֵּה נֶלֶךְ וַיְמַה-נְבִיא לְאִישׁ פִּי הַלֶּחֶם אֲזַל מִכְּלִינוֹ וַתְּשׁוּרָה אֵין-לְהַבִּיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים מָה אֶתְנוּ. כך אחיה השילוני מל"א י"ד 2-3. וַיֹּאמֶר יִרְבְּעָם לְאִשְׁתּוֹ קוּמִי נָא וְהִשְׁתַּנֵּית וְלֹא יִדְעוּ כִּי-אֲנִי (אֶתְ) אִשְׁת׃ יִרְבְּעָם וְהִלַּכְתְּ שְׁלֵה הִנֵּה-שֶׁם אַחֲיָה הַנְּבִיא הוּא-דָבַר עָלַי לְמַלְךְ עַל-הָעָם הַזֶּה. ג וְלִקְחַת בְּיָדְךָ עֶשְׂרֵה לֶחֶם וְנִקְדִים וּבִקְבֵקְךָ דָבַשׁ וּבָאת אֵלָיו הוּא יַגִּיד לְךָ מֵה-יְהִי לְנֶעַר. וכך גם בסיפור על אלישע מל"ב ד' 42: וַאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֹשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּפוּרִים עֶשְׂרִים-לֶחֶם שְׁעָרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלָנוּ...

עמוס הוא נביא מסוג אחר; וספק אם אמציה יכול לקלוט את משמעותה של התגלות אלוהית אמיתית, שאיננה משרתת כל אינטרס ואיננה תלויה בפרטון המשלם משכורת.

מהו השוני העקרוני בין תפיסתו של אמציה לבין תפיסתו של עמוס?

דבריו של אמציה לעמוס חֲזָה לְךָ בְּרַח-לְךָ אֶל-אֶרֶץ יְהוּדָה מבוססים על תפיסתו את הנביא כמי שקובע על פי נסיבות משתנות ושיקולים אישיים את מקום פעילותו ואת מושא דבריו. אמציה הפקיד, נציג הממסד הפוליטי והדתי המבוקר, מדבר כמי שבידיו הראיות והסמכות להכריז על עמוס כאישיות בלתי רצויה בישראל וגם יכולת בתוקף סמכותו להורות לו לאן ללכת והיכן לפעול. עמוס מעיד על עצמו שבעבר היה בוקר ובולס שקמים, כלומר מגדל בקר ועצי שקמה (על פי חלק מהפרשנויות). במילים אחרות מקור פרנסתו היה בתחום החקלאי. אולם עתה מציאות חייו שונה, והשינוי בחייו חל עם ההתערבות האלוהית. ה' בחר בו לנבא על ישראל ולכן הוא נאלץ לעזוב את מקומו ואת עיסוקו ולפתוח דף חדש בחייו.

כנגד צו הגירוש ודברי הקטרוג של אמציה, עמוס מדגיש שתפקיד הנביא נכפה עליו על ידי ה'. הוא היה פסיבי: וַיִּקְחֵנִי ה' מֵאֲחֵרֵי הַצֹּאן וּלְשׁוֹן הַמִּינִי הַיָּא: לְךָ הַנְּבִיא אֶל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל. (15,ז). ה' ציווה וקבע את ייעודו להיות נביא, והוא קיבל את ייעודו לא בירושה וללא הכשרה מוקדמת, ודבריו וודאי אינם מפרנסים אותו.

וייס עומד על כך ש אָנְכִי מופיע שלוש פעמים בדברי עמוס (ז' 14). הצגת ה' בהמשך כפועל (ז' 15) לעומת אָנְכִי (ז' 14) מדגישה ביתר תוקף שלעמוס לא היה כל חלק בקביעת תפקידו כנביא:

לֹא-נְבִיא אָנְכִי

וְלֹא בֶן-נְבִיא אָנְכִי

כִּי-בּוֹקֵר אָנְכִי וּבּוֹלֵס שְׁקִמִּים.

טו וְיִקְחֵנִי ה' מֵאַחֲרֵי הַצֶּאֱן, וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' לֵךְ הַנְּבִיא אֶל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל

העובדה שעמוס ביקש להדגיש כנגד דברי אמציה היא שהוא נדרש על ידי ה' לעזוב את עיסוקו הקודם ולמלא את היעוד שהטיל עליו. אמירה זו מזכירה את משה, שבעקבות התגלות ה', עזב את עיסוקו הקודם (רועה צאן חותנו כהן מדין). עמוס איננו יכול להחליט לעזוב את ישראל ולהיבא במקום אחר, בהתאם לרצונותיו של אמציה. הוא כפוף לסמכות גבוהה יותר.

כנגד דברי אמציה המצוטטים בפי עמוס: אַתָּה אֹמֵר לֹא תִנְבֵּא עַל-יִשְׂרָאֵל... (ז' 16) עומד לשון המינוי: וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' לֵךְ הַנְּבִיא אֶל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל (ז' 15). ה' קובע מי המען של שליחותו הנבואית של עמוס: עַמִּי יִשְׂרָאֵל - ממלכת הצפון. אמציה מעז למנוע מעמוס למלא את ייעודו האלוהי, הקובע מיהו קהל היעד שלו.

עמוס, אם כך, איננו נביא מקצועי החי בחצר פטרון, נענה לצרכיו ומשיב לשאלותיו. הוא נלקח מחיי הטבע ו"פטרוננו" הוא ה' ורק לדרישותיו ולשליחותו הוא נענה.

העיקר - לא לפחד כלל..

עמוס אינו נרתע ומגלה אומץ כאשר הוא מגיב לדברי האיום של אמציה. הוא מנבא על עונשו של אמציה על דרך "מידה כנגד מידה". אמציה ביקש למנוע מעמוס למלא את ייעודו האלוהי בממלכת ישראל, ולכן ה' ימנע מאמציה למלא את תפקידו בארץ לתמיד. אמציה יגלה ל אֲדָמָה טִמְאָה (ז' 17) ושם ימות. אדמה טמאה זו האדמה מחוץ לארץ (כתפיסה המובעת ביהושע כ"ב 19 בהושע ט' 3-4 ועוד). עמוס מונה שלוש פורענויות: פגיעה באשתו של אמציה, בילדיו ובאדמתו. הפורענות הרביעית תבוא על אמציה עצמו (ושוב - דגם שלושה וארבעה):

אֲשַׁתְּךָ בְּעִיר תִּזְנֶה

וּבָנֶיךָ וּבָנֹתֶיךָ בְּחָרֵב יִפְלוּ

וְאֲדָמָתְךָ בְּחֶבֶל תִּחַלֵּק

וְאֵתָהּ עַל-אֲדָמָה טִמְאָה תָּמוּת

עמוס לא רק עומד בנחישות מול אמציה האיש והכוהן אלא גם חוזר שנית על נבואת הפורענות לכלל העם - וְיִשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ.

יתירה מזאת, אל מול מילותיו של אמציה אל ירבעם: **כִּי-כֹה אָמַר עָמוֹס בְּחָרֵב יְמוֹת יִרְבְּעָם וְיִשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ**

חוזר עמוס על המסר אך מבהיר: **לֵכֵן כֹּה-אָמַר ה'** **וְיִשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ** אמציה חושב שהשתקת עמוס תפתור את בעיותיו. הנביא משמיע את הנבואה לאמציה כשהמסר חד משמעי: אי אפשר להשתיק את נביא ה' ולמנוע את התגשמות דבר ה' בעזרת אמצעים כוחניים. נביא ה' לא יירתע מבשר ודם. הסמכות האלוהית היא מעל הסמכות הפוליטית. הסמכות האלוהית קובעת את מהות תפקידו של הנביא ומהות נבואתו. עמוס שנבחר על ידי ה' להשמיע את דבריו אינו מנותב על ידי מניעים אישיים. הוא לא נהנה מחופש העיסוק, הוא איננו פרשן עצמאי של המציאות, אין הוא יוזם ומחליט מי יהיה קהל שומעיו והיכן ינבא. הוא לא נרתע מפני איומים של נציג הממסד. נאמנותו נתונה לשולחו - לה' בלבד.

עוד ממשיך העימות... "חוזת לך ברח" - גלגולו של ביטוי

"חֹזֶה, לֶךְ בָּרַח"

[עמוס ז', י"ב]

"לֶךְ בָּרַח?" – לא-יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!

הַלֹּוֹךְ בְּלֹאט לְמִדְנֵי בְּקָרִי,

גַּם דְּבַר כֵּן לֹא-לְמַדָּה לְשׁוֹנֵי

וּכְקָרָדִם כְּבֹד יִפֹּל דְּבָרִי.

וְאִם-כִּחֲזִי תָם לְרִיק – לֹא-פִשְׁעִי,

חֲטָאתְכֶם הִיא וְשָׂאוּ הָעֵוֹן!

לֹא-מִצָּא תַחֲתָיו סֶדֶן פְּטִישִׁי,

קָרַעְמִי כָּא בְּעֵץ רִקְבוֹן.

אֵין דְּבָר! אֲשֵׁלִים עִם-גֹּרְלִי:

אֶת-כָּלִי אֶקְשֹׁר לְחַגְוֹרְתִי,

וְשֹׁכִיר הַיּוֹם כָּלִי שֹׁכֵר פְּעֻלִי

אֲשׁוּבָה לִי בְּלֹאט כְּשִׁבְאֵתִי.

אֶל-נְוִי אָשׁוּב וְאֶל-עַמְקֵי

וְאַכְרֵת בְּרִית עִם שְׂקֵמֵי יֶעָר;
וְאַתֶּם – אַתֶּם מְסוֹס וְרִקְב
וּמְחַר יִשָּׂא בְּלִבְכֶם סֵעַר.

תמוז, תר"ע [קיץ, 1910].

בראשית המאה העשרים נתפסו המשוררים כממשיכי דרכם של הנביאים. ברוח זו אפשר להבין את שירו של ביאליק "חוזה לך ברח".

על רקע משבר בתנועה הציונית בסוף המאה ה - י"ט, מנסה המשורר לפקוח את עיני העם כדי שיבין שעתידו בארץ ישראל. אולם כשדבריו אינם נופלים על אזנים קשובות הוא מחליט להסתלק מהמחויבות שלקח על עצמו ולשוב אל ביתו, אל היצירה הנובעת מעולמו הפנימי. המשורר שואל ציורים מהסיפור על העימות בין אמציה לעמוס כדי לתאר את אכזבתו מנמעניו, את תחושת המיאוס שהם מעוררים בו: "ואתם מסוס ורקב". העם נתון איש לענייניו החומריים ואינו קשוב לקריאתו של ביאליק. לכן תבוא עליהם פורענות "ומחר ישא אתכם סער" - תעלמו. הדובר לובש "דיוקן עצמי של נביא". הדברים מקבלים עוצמה לנוכח מה שהתרחש בהמשך הימים, במלחמת העולם השנייה.

הן בסיפור המקראי והן בשירו של ביאליק מוצג אדם המבקש למלא את ייעודו להציל את העם ונתקל בהתנגדות. ובאין היענות משמיע פורענות. (אלא שעמוס מציג עצמו כמי שהוטל עליו היעוד ואילו ביאליק לקח על עצמו את היעוד).

חוזה לך ברח

חוזה לך ברח חוזה לך ברח

הלילה הוא אפל כל כך.

שומר נפשו נימלט

שומר נפשו תמים

כי אין בעיר מקלט

ואין בה רחמים

חוזה לך ברח

הלילה הוא אפל כל כך

יעקב רוטבליט משורר ופזמונאי כתב את "שיר לשלום" ב - 1969 בימי מלחמת ההתשה, שיר המבטא כמיהה לשלום. היו שראו בו שיר תבוסתני והתנגדו להשמעתו. ובכלל את אלבום

הסולו הראשון של רוטבליט אסרו לשידור תקופה מסוימת בשל שירי המחאה הפציפיסטיים שבו..

רוטבליט כתב את השיר " חוזה לך ברח" שהוצעו לו מספר פירושים. נראה כי לפנינו שיקוף עולמו של המוחרם, המנודה. שחייב לעזוב את העיר כי בה נשקפת לו סכנת חיים. עיר בה כל האנשים אכזריים ואף לא אחד מגלה חמלה כלפי הרדוף ומצד שני לאן הוא יכול להימלט אם איש לא נותן לו מקלט בעיר? האלטרנטיבה לא פשוטה: לילה אפל על כל המשתמע מכך. האם אי אפשר לראות את הפזמון כמשקף את תחושות עמוס וכל מוחרם באשר הוא משפינוזה ועד..רוטבליט... ועד....?

סיכום

בלימוד סיפור העימות בין עמוס לבין אמציה, עולות שאלות הקשורות במהותה של הנבואה שחלקן רלוונטיות לכל דור -

האם נביא הוא בעל מקצוע המפרנס את בעליו או בעל יעוד וכל כוחו מה'?

האם היכולת לנבא היא נלמדת או מונחתת על האדם?

האם הנביא הוא אבי העיתונאים המתמחים ומשתכרים מפרשנות פוליטית מדינית התואמת את המדיניות השלטת?

או אולי הנביא הוא אבי המשוררים והיוצרים האחרים המתייחסים ביצירתם לקלוקליה של החברה ולעיתים סופגים ביקורת חריפה?

ביבליוגרפיה

- אדר, צ., **הערכים החינוכיים של התנ"ך**, ניומן, י-ם ת"א, תשכ"ט עמ' 95-107
- אופנהיימר, ב., **הנבואה הקדומה בישראל**, מאגנס, י-ם, תשל"ג, עמ' 275-277
- אופנהיימר, ב., **הנבואה הקלסית בישראל**, מאגנס, י-ם, תשס"א, עמ' 28-133, 30-134
- ברין, ג., **הנביא במאבקיו**, מפעלים אוניברסיטאיים, ת"א, תשמ"ג, עמ' 5-9, 23-30
- וייס, מ., **ספר עמוס**, א- בפירוש והערות, מאגנס, י-ם, תשנ"ב, 227-243, 245-431
- חכם, ע., **עמוס תרי עשר א'**, דעת מקרא, מוסד הרב קוק, י-ם, נ"ח-ס"א
- פאול ש.מ., **עמוס**, מקרא לישראל, עם עובד, מאגנס, י"ם ת"א, 1999, 125-119
- רוזל נ., **עמוס**, תרי עשר א', עולם התנ"ך, דודזון עתי, ת"א, 1994
- תדמור ח., **תולדות עם ישראל בימי קדם**, דביר, ת"א, 1969, עמ' 130-131

נילי סמט, "בין אכול שם לחם לבין לא תאכל לחם"

<http://www.daat.ac.il/daat/tanach/rishonim/beyn-2.htm>

מקראנט<נבואה>עמוס

מקראנט<נבואה>עמוס<ירבעם השני

מקראנט<נבואה><<עמוס>על הזכות לנבא

שירים

ביאליק ח.נ. חוזה לך ברח

רוטבליט, י. חוזה לך ברח